

Zbornik o fra Antunu Bačiću

BIBLIOTHECA CROATICA: SLAVONICA, SIRMIENSIA ET BARANYENSIA

Posebna izdanja

Knjiga 13

Nakladnici

Hrvatski institut za povijest — Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
Zavičajni muzej Našice
Franjevački samostan sv. Antuna Padovanskog u Našicama
Franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavanskom Brodu
Grad Našice

Za nakladnike

dr. sc. Stanko Andrić
Silvija Lučevnjak, prof.
fra Dragutin Bedeničić
fra Sebastijan Golenić
mr. sc. Krešimir Žagar, dipl. ing.

Recenzenti

dr. sc. Mato Artuković, doc. dr. sc. Dragan Damjanović, prof. dr. sc. Loretana Farkaš,
izv. prof. dr. sc. Damir Matanović, doc. dr. sc. Stjepan Radić, dr. sc. Stjepan Razum,
dr. sc. Robert Skenderović, izv. prof. dr. sc. Zoran Velagić

Tehnički urednik

Domagoj Maratović, prof.

Lektura

dr. sc. Vladimira Rezo

Prijevod sažetaka

Mica Orban Kljajić, prof.

Grafička priprema

Durieux, Zagreb

Tisak

Tisak d.o.o., Našice

Naklada

550 primjeraka

ISBN 978-953-6659-71-5 (HIP — Podružnica Slav. Brod)

ISBN 978-953-7606-17-6 (Zavičajni muzej Našice)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 130718060

Izdavanje ove knjige novčano je pomoglo
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

Zbornik o fra Antunu Bačiću

Radovi znanstvenog skupa
održanog 14. i 15. travnja 2010.
u Slavonskom Brodu i Našicama

Uredila
Tatjana Melnik

Slavonski Brod — Našice
travanj 2013.

Sadržaj

Proslov	7

I.

Gospodarske, crkvene i kulturne prilike u Slavoniji u vrijeme fra Antuna Bačića

Milan Vrbanus

Društveno–ekonomske prilike u Slavoniji od 1690. do 1758. godine	17

Dubravka Božić–Bogović

Odnos svjetovnoga biskupijskoga klera prema franjevcima u istočnoj Slavoniji i Srijemu u prvim desetljećima 18. stoljeća	47

Andrija Zirdum

Razlozi i posljedice diobe franjevačke Provincije Bosne Srebrene 1757. godine	61

Veronika Reljac

Pastoralno područje broskog samostana	71

Ratko Ivanušec

Franjevački samostanski kompleks u Našicama u svjetlu barokne obnove	86

Zlata Živaković–Kerže

Franjevci u Osijeku (Osvrt na djelovanje i značenje u prvoj polovici 18. stoljeća)	98

Slavko Harni

Budimski tiskari i hrvatska knjiga u 18. stoljeću: bibliografski pristup	110

Dražen Kušen i Damir Hasenay

Samostanski arhiv u Našicama. Intelektualna i materijalna zaštita kao preduvjeti za korištenje arhivskoga gradiva	131

II.

Život, djelovanje i ostavština fra Antuna Bačića

<i>Robert Skenderović</i>	
Životni put fra Antuna Bačića kao primjer redovničkoga itinerara slavonskih franjevaca 18. stoljeća	145
<i>Daniel Patafta</i>	
Antun Bačić kao predavač filozofije i moralne teologije	154
<i>Emanuel Hoško</i>	
Antun Bačić i hrvatski budimski kulturni krug	164
<i>Mira Kolar</i>	
Prenošenje gospodarskih ideja od Budima do Dalmacije s posebnim osvrtom na djelovanje Antuna Bačića	174
<i>Renata Bošnjaković</i>	
Antun Bačić i razvoj našičke franjevačke knjižnice u 18. stoljeću	204
<i>Vatroslav Frkin</i>	
Bačićeve inkunabule u franjevačkoj našičkoj knjižnici	229

III.

Istina katoličanska fra Antuna Bačića u prosudbi jezikoslovaca i povjesničara književnosti

<i>Ljiljana Kolenić</i>	
Antun Bačić i hrvatska književna norma 18. stoljeća	239
<i>Irena Krumes Šimunović</i>	
Leksik fra Antuna Bačića	258
<i>Jadranka Mlikota</i>	
Sklonidbeni sustav imenica u djelu <i>Istina katolicsanska</i> Antuna Bačića	288
<i>Zlata Šundalić i Ivana Pepić</i>	
Nenabožno u funkciji nabožnoga	304

Proslov

Fra Antun Bačić (Vrba, oko 1690. — Našice 1758.) dugo je vremena ostao nepoznato ili nedovoljno prepoznato ime u hrvatskoj kulturnoj povijesti. Tek u novije vrijeme, kad oživljava zanimanje za franjevačke doprinose kulturnoj baštini, naročito slavonskoj kulturnoj baštini, između ostalih poznatih dopreporodnih franjevaca, iznjedrava i ime fra Antuna Bačića. Životni put fra Antuna Bačića ocrtava život slavonskih franjevaca Provincije Bosne Srebrene u njeno najuspješnije doba, tijekom prve polovice 18. stoljeća. Povijesni izvori otkrivaju da je Bači bio izuzetno sposoban franjevac koji je puno učinio za dobrobit svoje Provincije. Nakon bogoslovnog studija u Italiji, vraća se u domovinu, prvo kao profesor bogoslovlja u Petrovaradinu, a zatim djeluje, i to u nekoliko navrata, kao samostanski poglavar u Našicama, te u Šarengradu i Budimu. U Našicama je dao podići propovjedaonicu i oltar u samostanskoj crkvi i nastavio gradnju našičkog samostana, a u Budimu je započeo s gradnjom nove crkve te je dao podići sukнару za potrebe Provincije. Bačić je bio i znamenit vjerski pisac koji se po svom radu može ubrojiti u budimski krug. Preveo je spis Marije Agredske *Coronel Mistica ciudad de Dio* koji je utjecao na oblikovanje marijanske pobožnosti u hrvatskom narodu. Djelo je 1773. izdao franjevac Ivan Velikanović. Začetnik je hrvatske kontroverzističke teološke literature, a njegova *Istina katoličanska* (1732.), koju je posvetio ostrogonskom nadbiskupu Emeriku Estherhazyju, »pripada hrvatskoj kontroverzističkoj literaturi, premda slijedi uobičajeni raspored katoličkih katekizama onoga doba« (F. E. Hoško).

Znanstveni skup o djelu franjevca Antuna Bačića trebao se održati 2008. godine u povodu 250. godišnjice njegove smrti u organizaciji Udruge građana Baština i uz sudjelovanje franjevaca Franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Međutim, došlo je do određenih promjena u organizaciji. U Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda ocijenili su da je skup od izuzetne važnosti za njihovu Provinciju pa su izrazili želju da se u projekt uključi i Hrvatski institut za povijest — Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu. Ostali suorganizatori skupa bili su Zavičajni muzej Našice, Ogranak Matice hrvatske u Našicama te Gradska knjižnica Slavonski Brod.

Znanstveni skup o fra Antunu Bačiću održan je 14. i 15. travnja 2010. godine u Slavonskom Brodu i Našicama. U životu fra Antuna Bačića, ova dva grada, Slavonski Brod i Našice, imali su važnu ulogu. Slavonski Brod, odnosno selo Vrba kod Broda kao mjesto

rođenja i odrastanja, a Našice kao mjesto djelovanja i smrti. Skup je svečano otvoren 14. travnja 2010. u Gradskoj knjižnici u Slavanskom Brodu, a pozdravnu riječ izrekao je provincijal franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, fra Željko Železnjak. Skupu su se obratili i predstavnici lokalnih vlasti: župan Brodsko–posavske županije Danijel Marušić i zamjenik gradonačelnika Zoran Ivanović, kao i gvardijan brodskoga franjevačkog samostana fra Sebastijan Golenić te desetak znanstvenika i stručnjaka s područja teologije, povijesti, jezikoslovlja i književnosti koji su osvijetlili lik i djelo Antuna Bačića u kontekstu vremena u kojem je živio. Istoga dana, u poslijepodnevnom satima, služena je misa zadušnica u crkvi sv. Filipa i Jakova u Donjoj Vrbi. Misu je predvodio domaći župnik Stjepan Buček. Na kraju mise, spomen ploču, koju su svom zavičajniku fra Antunu Bačiću u znak zahvale podigli vjernici Donje Vrbe i udruga Baština, a u povodu 250. godišnjice njegove smrti, svečano je otkrio načelnik općine Gornja Vrba Niko Pavić, a blagoslovio gvardijan Golenić. Drugi dio znanstvenog skupa o fra Antunu Bačiću održan je 15. travnja 2010. u franjevačkom samostanu sv. Antuna Padovanskog u Našicama. Nakon pozdravnih riječi provincijala fra Željka Železnjaka, našičkog gvardijana fra Dragutina Bedeničića, gradonačelnika Našica Krešimira Žagara, voditelja brodske Podružnice Hrvatskog instituta za povijest dr. sc. Mate Artukovića te ravnateljice našičkog Zavičajnog muzeja Silvije Lučevnjak, prikazan je kratki dokumentarni film o gradnji franjevačke crkve. U izložbenom prostoru otvorena je i prigodna izložba »Knjige Antuna Bačića u našičkom samostanu« među kojima posebno mjesto zauzimaju inkunabule koje je za samostan nabavio fra Antun Bačić.

Organizaciju skupa su vodili: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Hrvatski institut za povijest — Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zavičajni muzej Našice i Gradska knjižnica Slavonski Brod.

Počasni odbor skupa činili su fra Željko Železnjak, provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, fra Sebastijan Golenić, gvardijan Franjevačkog samostana u Slavanskom Brodu, fra Dragutin Bedeničić, gvardijan Franjevačkog samostana u Našicama, dr. sc. Stjepan Matković, ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu, Danijel Marušić, dr. vet. med., brodsko–posavski župan, Mirko Duspara, dr. med., gradonačelnik Slavanskog Broda i mr. sc. Krešimir Žagar, gradonačelnik Našica.

Organizacijski odbor skupa djelovao je u sastavu: dr. sc. Mato Artuković, voditelj Podružnice Hrvatskog instituta za povijest u Slavanskom Brodu, Silvija Lučevnjak, ravnateljica Zavičajnog muzeja u Našicama, Ivan Stipić, ravnatelj Gradske knjižnice u Slavanskom Brodu, Renata Bošnjaković, knjižničarka Zavičajnog muzeja u Našicama, Domagoj Maratović i Tatjana Melnik, organizacijska tajnica skupa.

Na skupu su svoje radove izlagala 24 znanstvenika, a zbornik koji objavljujemo sastoji se od 18 radova. Najveći dio radova izrađen je na objavljenoj izvornoj građi i relevantnoj literaturi. Na početku zbornika nalaze se radovi koji obrađuju šire gospodarske, crkvene i kulturno–prosvjetne prilike u Bačićevo vrijeme (Vrbanus, Božić–Bogović, Zirdum), nakon čega slijede radovi posvećeni pojedinim samostanima i kulturnim središtima (Reljac, Iva-

nušec, Živaković–Kerže, Harni, Kušen i Hasenay). Ti radovi obrađuju s jedne strane važne probleme širenja gospodarskih ideja, pastoralno djelovanje franjevacu u 18. stoljeću, odnos svjetovnog klera i hijerarhije prema franjevcima u Slavoniji i Srijemu u 18. stoljeću, razloge i posljedice diobe Provincije Bosne Srebrene 1757. godine, s druge strane, tu su istražene teme poput baroknog samostanskog kompleksa u Našicama, vrijednosti gradiva sačuvanog u arhivu u Našicama i značaja budimskih tiskara za razvoj hrvatske književne kulture.

Drugi dio zbornika čine radovi koji osvjetljavaju život i djelo fra Bačića, njegovu intelektualnu formaciju, profesorski rad te pripadnost budimskom kulturnom krugu koji je utjecao na kulturne prilike u Hrvatskoj (Skenderović, Patafta, Hoško), kao i Bačićeve zasluge za napredak reda i posebno za razvoj našičke samostanske knjižnice (Kolar, Bošnjaković, Frkin).

Napokon, treći dio zbornika tvore prilozi u kojima hrvatski jezikoslovci i književni povjesničari prosuđuju Bačićovo najpoznatije djelo *Istina katoličanska* (Kolenić, Krumes–Šimunović, Mlikota, Šundalić i Pepić).

Zbornik izlazi relativno dugo nakon održanog skupa, a najviše vremena je utrošeno na prikupljanje rukopisa i pripremu za tisak, što je uobičajeno za zbornik ovakva opsega i sadržaja. Ovim zbornikom željelo se osvjetliti život i djelovanje ovoga zaboravljenog slavonskog franjevca te ga staviti uz bok ostaloj uglednoj i zaslužnoj franjevačkoj subraći.

Zahvaljujem svima koji su na bilo koji način pridonijeli organizaciji skupa, naročito Slavku Mirkoviću, koji je bio inicijator i *spiritus movens* obilježavanja sjećanja na ovog našeg zavičajnika. Veliku pomoć i potporu u uredničkom radu pružili su mi, i na tome im zahvaljujem, dr. sc. Stanko Andrić, dr. sc. Mato Artuković, dr. sc. Robert Skenderović, gvardijan Sebastijan Golenić i fra Emanuel Hoško.

Urednica